

Остапенко І.В.

кандидат психологічних наук, науковий співробітник
лабораторії психології політичної поведінки молоді
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
м. Київ, Україна.

ТЕХНОЛОГІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ МОЛОДІ

В останні роки проблема становлення національної та громадянської ідентичності набуває особливої актуальності в Україні. Основна увага дослідників прикута до визначення чинників становлення національної та громадянської ідентичності, встановлення тенденцій змін в уявленнях українців про себе як представників політичної нації та громадян, вивчення регіональних та вікових відмінностей у формуванні національної та громадянської ідентичності, виявлення специфіки соціальних репрезентацій українців в контексті національної та громадянської ідентичності [3].

Важливим дослідницьким завданням є визначення бар'єрів формування національної та громадянської ідентичності, пошуку сучасних технологій та методів активізації самоідентифікування. Процеси комунікації та самоідентифікації є тісно пов'язаними та взаємообумовленими, оскільки ідентифікація себе та презентація себе іншим є умовами комунікації та спільної діяльності людей, і, в свою чергу, комунікація – формуючий процес, що безпосередньо впливає на зміст та характер самоідентифікації. В комунікації можуть виникати бар'єри, які негативно впливають на формування національної та громадянської ідентичності [1;2].

В наших дослідженнях було визначено особливості прояву комунікативних бар'єрів національної та громадянської самоідентифікації молоді в різних підсистемах соціальної взаємодії.

Нами було встановлено, що домінуючими бар'єрами національної самоідентифікації виступають: відсутність національної ідеї, відсутність бачення місії українців як нації; глобалізація, космополітизм – усвідомлення себе перш за все «людиною без нації, громадянином світу»; радянський менталітет – ностальгія за радянським минулим; відсутність національних культурно-історичних традицій виховання; почуття сорому в процесі спілкування рідною мовою; належність до іншої релігії, що заважає ідентифікувати себе як українця; неможливість спілкуватися українською мовою в російськомовному середовищі; вимога ділового спілкування державною мовою сприймається як обмеження права спілкуватися рідною мовою; ворожа пропаганда – таке висвітлення подій в ЗМІ інших держав, коли українці виглядають непривабливо; неправдиве висвітлення історичних подій, що принижує українців як націю; неналежна мовна та культурна політика; комплекс меншовартості, або «молодшого брата»; агресивна патріотична пропаганда.

Також нами було встановлено, що домінуючими бар'єрами громадянської самоідентифікації виступають: політико-ідеологічні розбіжності – нерозуміння та неприйняття державної політики; морально-виховний – відсутність традицій виховання правової самосвідомості; правова некомпетентність – спричиняє відсутність громадянської відповідальності; непривабливий образ держави, що не викликає бажання бути громадянином України; правовий нігілізм – усталена практика не керуватися нормами права в нашій державі; політико-ідеологічні розбіжності – нерозуміння та неприйняття державної політики.

За результатами досліджень нами було розроблено технологічну схему подолання комунікативних бар'єрів національної та громадянської самоідентифікації: через їх актуалізацію, рефлексію та трансформування в різних підсистемах соціальної взаємодії.

Актуалізація бар'єрів національної та громадянської самоідентифікації передбачає використання технологій діагностики: розпізнавання бар'єрів, визначення особливостей впливу на самоідентифікацію, визначення

референтних груп впливу. В свою чергу для забезпечення переосмислення специфіки прояву бар'єрів пропонується використовувати рефлексивні технології: оцінки багатоплановості проявів бар'єрів у підсистемах соціальної взаємодії, визначення зон комфорту / дискомфорту, оцінки адекватності власної поведінки в ситуаціях прояву бар'єрів, рефлексії можливих стратегій поведінки при виникненні бар'єрів у реальній соціальній взаємодії. Для трансформування бар'єрів національної та громадянської самоідентифікації в різних підсистемах соціальної взаємодії ми пропонуємо застосовувати технології перетворення, зокрема створення мотивації до трансформації власного комунікативного досвіду та оволодіння вміннями та навичками оптимізації міжособистісної взаємодії. Завершення процесу трансформації передбачає інтеграцію набутого досвіду, яка може бути досягнута за рахунок використання технологій концептуалізації досвіду: закріплення мотивації до аутокорекції та трансформації набутого досвіду, розвитку готовності застосовувати нові знання, вміння, навички в реальній взаємодії.

Література:

1. Духневич В. М. Когнітивне спілкування в умовах утрудненої взаємодії та подолання бар'єрів у міжособових комунікаціях та стосунках / В. М. Духневич, З. Ф. Сіверс // Засади когнітивної психології спілкування: [монографія] / [В. П. Казміренко, В. М. Духневич, О. Ю. Осадько]. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – С. 331-386.
2. Жадан І. В. Комунікативні практики як чинник громадянської і національної самоідентифікації: теоретико-методологічні засади дослідження / І. В. Жадан // Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : Міленіум, 2016, – Вип. 3(17) – С. 3–11.
3. Політична картина світу студентської молоді: психологічні проблеми формування. Монографія [І. В. Жадан, І. В. Остапенко, С. І. Позняк, О. М. Скар, М. Ю. Сидоркіна, І. А. Дідук]. – Київ, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2016. – 276 с.